

ЖИТТЯ І НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В.Д. ОГІЄВСЬКОГО (1861–1921)

У цьому році виповнюється 155 років з дня народження Василя Дмитровича Огієвського – уродженця Сумщини, видатного вітчизняного лісівника з широким кругозором географа та геоботаніка, одного з основоположників лісової дослідної справи. Висвітлено життєвий і науковий шлях вченого. Описано заказник «Великий бір» у Собицькому лісництві, де зростають лісові культури сосни, закладені проф. В.Д. Огієвським.

Ключові слова: В.Д. Огієвський, лісові культури, Собицьке лісництво.

Народився майбутній вчений 12 лютого (30 січня за старим стилем) 1861 р. у повітовому місті Кролевець тогочасної Чернігівської губернії у дворянській сім'ї. Його батьки мали дружні стосунки з Т.Г. Шевченком, який неодноразово відвідував їхній будинок [2]. Завдяки меморіальній дошці, яка свідчить про перебування тут Т.Г. Шевченка, будинок Огієвських у Кролевеці зберігся до нашого часу.

Після закінчення гімназії Василь Дмитрович вступив до Петербурзького лісового інституту, який закінчив 1886 р. розпочавши трудову діяльність помічником лісничого у Крженіцькому лісництві. За два роки його було переведено до 1-го Одоєвського лісництва Тульської губернії, де В.Д. Огієвський також почав викладати у місцевій лісовій школі (1888-1892). На цей час припадає перша наукова робота вченого «*Питомник хвойных сеянцев в Тульской губернии*».

У серпні 1892 р. В. Д. Огієвський призначений молодшим запасним лісничим Лісового департаменту і направлений на 2 роки у закордонне відрядження, після повернення з якого він написав ряд статей про організацію лісової наукової роботи в Австрії, Баварії, Пруссії, Саксонії і Франції. Вивчення зарубіжного досвіду багато в чому визначило його наступну наукову і практичну діяльність.

З 1895 по 1909 рік В.Д. Огієвський, будучи старшим таксатором, очолював Особливу таксаційну партію. До її завдань входив підбір 60 опорних пунктів та закладка постійних пробних площ з проведенням на них дослідів і спостережень. Уже в 1898 р. В.Д. Огієвським запропоновано проект організації мережі лісових дослідних станцій і програма наукових досліджень за основними напрямками ведення лісового господарства. У цій програмі головними були питання лісового насінництва, методів і прийомів рубок догляду, ходу росту насаджень, штучного лісовирощування. На кожній дослідній станції він пропонував створити метеорологічну станцію, а для оперативного висвітлення результатів досліджень – заснувати спеціальне друковане видання. У 1909 р. В.Д. Огієвському доручено організувати і очолити першу в Росії контрольну станцію лісового насіння. Ця станція підпорядковувалася Лісовому департаменту і розміщувалася в будівлі Лісового інституту. У тому ж році він був удостоєний звання ревізора лісовпорядкування і знову направлений у закордонне відрядження з метою ознайомлення із закордонним досвідом лісової насінневої справи. У жовтні-листопаді 1909 р.

Василь Дмитрович відвідав контрольні станції лісового насіння в Еберсвальді, Копенгагені, Гамбурзі, Цюріху та Відні. Там же замовив деяке обладнання для організації такої станції вдома.

У 1910 р. В.Д. Огієвський став керівником цієї станції. До червня 1910 р. туди надійшло 899 зразків лісового насіння із 541 лісництва, зібраних відповідно до спеціальної інструкції. Результати аналізів надсилалися на місце, а лісівникам пояснювалися введені вченим нові поняття, серед яких «енергія пророщування», «чистота насіння», «вага 1000 штук» та інші, пов'язані з ім'ям В.Д. Огієвського, увійшли в усі підручники з лісової справи. Всього за результатами дослідів учений опублікував 60 наукових робіт.

Дивує широта питань, якими займався В. Д. Огієвський: плодоношення сосни; підготовка площі для природного відновлення; способи рубок; догляди за лісовими культурами; шкідники культур і заходи боротьби з ними; методика обліку культур; контроль за якістю насіння; вплив походження насіння на ріст насаджень; способи підсочування [1]. Треба відзначити і його численні роботи з організації лісової дослідної справи. Крім того, В.Д. Огієвський поряд з Г.Ф. Морозовим, Г.М. Висоцьким, К.К. Гедройцем і Д.І. Товстолісом входив до складу Постійної лісової комісії з лісової справи при Лісовому департаменті.

Особливою заслугою В.Д. Огієвського у галузі практичної лісокультурної справи став новий спосіб вирощування лісових культур дуба на відкритих місцях – густої культури місцями. Головною перевагою останнього автор вважав поступовий хід природного відбору з виживанням найкращих, стійких екземплярів. При густих посадках у вигляді біогруп дубки добре захищалися від заморозків та інших несприятливих чинників. У перші 2 роки, до змикання дубків, у багатьох випадках на майданчиках навіть не потрібно було доглядати за ґрунтом, у віці 10-15 років дубки розріджувалися із залишенням лише п'яти кращих. З них приблизно за 10 років залишався тільки один, добре розвинений екземпляр, а інші вирубувалися. Розроблений В.Д. Огієвським спосіб густої культури місцями зараз визнаний класичним [1].

В.Д. Огієвський організовував і проводив великі роботи з вивчення впливу походження насіння на ріст лісових культур. У 1910-1916 рр. ним запроектована і створена мережа географічних культур сосни в 21 пункті європейської частини Росії у т.ч. і у Собицькому (нині Сумської області) лісництві Чернігівської губернії, де В.Д. Огієвський заклав 253 серії довголітніх дослідів. Робота зводилася до закладки постійних і тимчасових пробних площ та здійснення науково-дослідної діяльності. Пробні площі остовплювалися, нумерувалися та огорожувалися жердяною огорожею. Експериментальні досліді проводилися із шестикратним повторюванням, кожна облікова одиниця (посівне місце) мала свій номер. По кожному досліді і пробній площі велася своя документація, заводилася окрема справа і відповідний план. Очолюючи особливу таксаційну партію, В.Д. Огієвський отримав базу для зимової (камеральної) роботи на своїй батьківщині – спочатку у Кролевці, а потім у Києві.

У 1912-1918 рр. Василь Дмитрович завідував кафедрою у Лісовому інституті, де 14 лютого 1916 р. захистив дисертацію на тему *“О жизни хруща”*.

Одночасно він вів великі роботи на своїх пробних площах у ряді лісництв і продовжував завідувати контрольною насінневою станцією. Що стосується останньої, то вона була чудово обладнана на кошти Лісового департаменту, тут здійснювався не тільки контроль за якістю насіння, але і координація наукової роботи (вивчення причин, що впливають на проростання і схожість насіння, застосування методів математистики при обробці лісівничих матеріалів).

Деякі об'єкти географічних посадок збереглися до теперішнього часу і мають велике науково-практичне значення, у т.ч. як генетичні резервати. Серед них – ділянка у Шосткинському районі, де зберігаються географічні культури сосни звичайної. Тут, починаючи з 1897 р., В.Д. Огієвський проводив свої роботи з лісової справи. Цей своєрідний музей сосен став центром створеного тут на площі 1231 га лісового

заказника загальнодержавного значення "Великий бір". Його територія знаходиться на боровій терасі Десни неподалік с. Собича. Протягом 1912-1916 рр. було закладено 49 постійних пробних площ, на яких було висаджено понад 200 географічних варіантів сосни звичайної. Пункти заготівлі насіння на північ сягали Вологди, на захід – Польщі, на схід – Акмоли. Тут поєдналися сосни тамбовська та волинська, чернігівська та орловська. Є сосни з Прибалтики – курляндська та інші. Ці культури привертали увагу багатьох вчених лісознавців, які пізніше закладали тут і свої досліди.

Протягом тривалого часу тут сформувався лісовий комплекс з набором рослинних угруповань та видів рослин, притаманних сосновим лісам Полісся. На вирівняних ділянках представлений комплекс соснових лісів злаково-зеленомохових з фрагментами орлякових соснових лісів. На більш зволужених знижених ділянках розміщуються соснові ліси чорницеві. В деревостані місцями значною є домішка берези, дуба звичайного, клена гостролистого, подекуди липи. В розрідженому ярусі підліску тут можна зустріти бруслину бородавчасту, ліщину, у вологіших місцях – крушину ламку.

У флорі цих соснових лісів поєднуються бореальні та неморальні види. Серед перших звичайними є чорниця, брусниця, костяниця, розсіяно зростає оритлія однобока. Майже скрізь можна зустріти папороті: орляк, щитник чоловічий, щитник шартрський. Зростають тут і рослини багатших ґрунтів – супутники дуба дзвоники персиколисті, буквиця лікарська, серпій фарбувальний, осоки пальчаста та гірська. Значне поширення у масиві має цінна лікарська рослина – перстач білий. З настанням теплих весняних днів милують око великі яскраві квіти соню широколистого. На честь засновника – проф. В. Огієвського була вирощена сосна-велетень, яка є ще однією пам'яткою заказника.

Від 1918 р. і до своєї смерті В.Д. Огієвський працював у Київському сільськогосподарському інституті, де завідував кафедрою, був членом сільськогосподарського вченого комітету України, обробляв результати і вів нові роботи на дослідних об'єктах Собицького та інших лісництв. Помер В.Д. Огієвський 1 червня 1921 р., залишивши після себе велику кількість незавершених досліджень. До 100-

річчя від дня народження, у 1961 році, в Довгому борі Собицького лісництва серед 50-річних дослідних лісових культур Василю Дмитровичу Огієвському був встановлений пам'ятник-обеліск.

Література

1. Мерзленко К. Василий Дмитриевич Огиевский (1861–1921) // Устойчивое лесопользование. – 2011. – № 4 (29). – С.47-48. 2. Сорокина Л.Ф. Видатний вчений-лісівник (до 150-річчя від дня народження В.Д. Огієвського) // Сумський історико-архівний журнал. – 2011. – №XII-XIII. – С. 107-111.

Summary

A.O. Kornus, B.M. Neshataev. **Life and Scientific Activity of V.D. Ogievskii (1861-1921).**

This year marks 155 years since the birth of Vasily Dmitrievich Ogievskii - born in Sumy region, outstanding national forester with a broad outlook of geographer and geobotanist, one of the founders of the forest experimental work. The life and scientific way of the scientist are covered. Described reserve "Great Pinery" in Sobich forestry, where are forest pine trees plantations, planted by prof. V.D. Ogievskii.

Keywords: *V.D. Ogievskii, forest plantations, forestry Sobich.*

Корнус А.О., Нещатаєв Б.М. Життя і наукова діяльність В.Д. Огієвського (1861-1921) // Наукові записки СумДПУ імені А. С. Макаренка. Географічні науки. – 2016. – Вип. 7. – С. 3-6.